

М. Г. Тиский – кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Націєтворча діяльність Михайла Грушевського

В історії української науки і культури кінця XIX – першої половини XX ст. визначне місце по праву належить Михайлу Сергійовичу Грушевському – талановитому вченому, людині широкої ерудиції та надзвичайної працьовитості. Володіючи енциклопедичними науковими знаннями він проявив себе в багатьох галузях знань: історії, літературознавстві, фольклористиці, релігієзнавстві та ін. М. С. Грушевський – це передусім історик і патріот свого народу, який створив перше узагальнююче дослідження з історії України від найдавніших часів до другої половини XVII ст. В «Історії України- Русі» Грушевський аргументовано доводить, що не Україна «вийшла» з Київської Русі, а навпаки, Київська Русь була першою й найдавнішою формою українського життя. На думку вченого «великоруська народність формувалась здебільшого на «фінському ґрунті», білоруська – в тісному спілкуванні з «литовською групою», українська – у «вічному сусідстві з тюрками». Історія, зазначає Грушевський, вела ці народи різними шляхами [1, с. 170, 198]. Історія України, на думку М. Грушевського, складається з декількох епох, а саме: період, що передував утворенню Київської держави, епоха державного життя, литовсько-польська епоха, козацька епоха, занепад козацтва і українського життя, українське відродження та ін. В умовах національного гноблення і переслідування української культури з боку російського царизму, австрійської монархії, панівних класів Польщі вихід у світ історичних творів М. С. Грушевського справив значний вплив на активізацію національно-визвольного руху на українських землях. На думку французького соціолога та історика Д. Шнаппер, науково доведена розповідь про події минулого допомагає сучасникам, нащадкам цієї славної історії, продовжити плекати спільне минуле та вести надалі спільну діяльність, тобто в якомусь розумінні нації формують історики [2, с. 139].

Постаті М. Грушевського присвячені десятки наукових конференцій, докторських і кандидатських дисертацій, видані основні його праці («Історія України-Руси», «Історія української літератури») та ще майже двох тис. наукових праць, у яких досліджено усі можливі аспекти не тільки походження та історичного поступу нашого народу, але й політичного устрою України, її місця і ролі у розвитку світової цивілізації. Аналізуючи історичний процес становлення зв'язків українців із західню культурою, вчений, приходять до висновку, що занепад Київської держави і піднесення Галицько-Волинської держави означає повну перевагу західних впливів.

Релігією українців, на думку Грушевського, є українське народне християнство, яке не покривається східним християнством. Саме сільськогосподарська праця зумовила специфіку релігії українського етносу [3, с. 172]. Із праць вченого випливає, що християнство, офіційне утворення якого на території України розпочалось з кінця X ст., увібрало в себе релігійні ідеї праукраїнського етносу [3, с. 143]. Становлення народного християнства як релігії українського народу припадає на перехідні часи його історії (XIV–XVII ст.). Українська церква в умовах бездержавності зберегла себе завдяки тому, що вона з офіційної трансформувалась у народну і відображала передусім соціальні інтереси та сподівання нижчих верств. Саме священник, а не митрополит чи єпископ, в українській сільській громаді був найважливішим релігійним й моральним авторитетом, наставником та хранителем національних традицій. Разом з тим в умовах бездержавності українська еліта була денаціоналізована, або втратила своє соціальне значення [4, с. 146]. Українська християнство протягом тривалого історичного періоду змушене було позиціонувало себе на межі «двох цивілізацій, двох політичних систем – між західною і східною, польсько-латинською і московською» [5, с. 21].

Після закінчення Київського університету та захисту дисертації М. Грушевський в 1894 р. очолив кафедру всесвітньої історії Львівського університету. Першим і найголовнішим завданням, до здійснення якого одразу приступив молодий вчений на новій посаді, стала підготовка університетського курсу української історії. Паралельно брав активну участь у діяльності Наукового товариства імені Шевченка та став головним редактором наукового журналу «Записки товариства». У 1897 р., М. Грушевський очолив Наукове

товариство імені Шевченка та став головним редактором «Літературно-Наукового Вісника».

На початках, громадсько-політичної діяльності Грушевський – активний член київської «Громади», а з 1899 р. один із організаторів Національно-демократичної партії в Галичині. Активна наукова та громадська діяльність вченого у Львові наštтовхнулась на протидію передусім польських націоналістів, москвофільських і слов'янофільських політичних діячів, які звинувачували його в сепаратизмі. У 1914 р., після переїзду до Києва, увійшов до складу керівництва Товариства українських поступовців. Однак, невдовзі його зарештовано Російською поліцією та вислано до Сибіру. Російська влада звинуватила вченого в українському сепаратизмі. Відбувши заслання, М. Грушевський 14 березня 1917 р. прибув в Київ і того ж дня провів чергове засідання Української Центральної Ради. Головою ЦР М. Грушевського одноголосно обрали ще на першому її засіданні. У своїй «Автобіографії» він згадує: «Я сам прийшов в політику через історію і сей шлях вважаю нормальним» [6, с. 7,9].

У період тоталітаризму, праці Грушевського в СРСР було заборонено. Автори Української радянської енциклопедії назвали вченого українським буржуазним істориком, одним з головних лідерів українського буржуазно-націоналістичного руху. На їх думку Грушевський у своїх працях вороже ставився до марксизму, твердив, що національні інтереси вищі за класові. Протиставляв український народ російському, ігнорував їхню історичну близькість. Формування української народності відносив не до 14–15 ст., а до 4 ст. і твердив, що Київська Русь належить тільки історії України [7, с. 202].

М. Грушевський упродовж свого активного та плідного життя пізнав насолоду державотворчого тріумфу й гіркоту невдач, проте для наступних поколінь українців являється однією з головних постатей українського національного самоствердження.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. / редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін. – К. : Наук. думка, Т. 1. – 1991. – 736 с.
2. Шнаппер Д. Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації / Пер. з французької Р. В. Мардера. – Харків : Фоліо, 2007. – 223 с.
3. Грушевський М. Історія української літератури: в 6 т., 9 кн. / упоряд. В. В. Яременко; авт. передм. П. П. Кононенко; приміт. Л. Ф. Дунаєвської. – К. : Либідь, 1993. – Т. 1. – 391 с.

VI Всеукраїнські політологічні читання імені професора Богдана Яроша

4. Грушевський М. Історія української літератури: в 6 т., 9 кн. / упоряд., приміт. С. К. Росовецького. – К. : Либідь, 1996. – Т. 6. – Кн. 1. – 332 с.
5. Грушевський М. Історія української літератури: в 6 т., 9 кн. / упоряд., приміт., післямова С. К. Росовецького. – К. : Либідь, 1996. – Т. 6. – Кн. 2. – 280 с.
6. Грушевський М. С. Автобіографія / М. С. Грушевський. – К. : [б. в.], 1926. – 30 с.
7. Українська радянська енциклопедія: в 12 т. – К. : Поліграфкнига, 1979. – Т. 3. – 552 с.